

Brâncuși és a modern szobrászat formanyelve

Constantin Brâncuși egészen új alapokra helyezte a szobrászatot. A román művész minden sajátos irányzaton túl, s mégis az új problémafelvetés gyújtópontjában állva, alkotta meg nagy, zárt, végsőkéig megmunkált idomait. Már 1908-ban, a kubizmus első szobrászati jelentkezése előtt egészen más, sajátos oldalról közelített a plasztikai újításhoz. A tojásalak mint az életelv szimbóluma nála — mint egy kulcsformájaként az egységes világképnek — számtalan változatban minduntalan visszatér. A részleteket a tömegnek végsőkéig kidolgozott *egyszerűsége* és arányos kiképzése oldja magába.

A fából, márványból és fémből a végső formákat emelte ki hosszú évek munkájával. Brâncuși-nál minden mesterségbeli eljárás *személyes jellegű*, mivel munka közben gondosan meg akarta figyelni *az anyag belső életét*, hogy szakadatlanul módosításokhoz folyamodjék. Idegen kéz nem vesz részt az alkotásban, s agyagmodell sem létezik.

„A szobrászatban a közvetlen faragás az igazi út, de egyben a legveszélyesebb is azok számára, akik nem tudnak ezen az úton járni.” (Constantin Brâncuși)

Minden rost, minden ér, a fényezés minden árnyalata a művészi felfogáshoz tartozik. Itt az amorfi anyag teljesen önmagából, saját tisztaságából szólal meg. Fel kell tárni néma akarását. A különben mesterségbeli eljárás itt művészi tettbe olvad: ez az anyagkezelés, valamint az egész szellemi kiképzésének közvetlen viszonya.

Az elgondolt és a létrejött, a szellemi és az anyagi, a mértani és az organikus maradéktalanul átszövi egymást. Brâncuși a természet tudatalatti, néma életéből indul ki. Felfogása szerint csak innen lehet a világ igazi értelméhez közeledni. Ehhez néha hozzáadódik egy forma immanens humorának sajátos érzéke, mint amilyen a James Joyce-é a szavak hangzása esetében.

A szobrászi nyelvet alapjaitól kezdve megtisztítani és újra *igazzá* tenni, minden bonyolultból a legteljesebb egyszerűséget kihámozni, ez a tulajdonképpeni célja és végső eredménye Brâncuși éveken át tartó, monomániás munkájának egyazon alkotáson. Amint ő mondja, az egyszerűség nem vég, hanem kiteljesedés.

Carola Giedion-Welcker: A XX. század plasztikája

Brâncuși fő tanítása mindenekelőtt az élő figura integrálása, az ősi tömegbe látott dinamizmus formájában (a madár) — úgy, ahogy egy cycladesi bálvány a maga fenségességét egy ovális fényes márványmaszkbba rejti, kizárva onnan minden ábrázolási szándékot. Az anyag nemessége, az egyszerű forma kifejezőereje, a véletlennek és az anekdotának a kizárása — miközben mindezt egy aszketikus, a lényegi poézis megfogalmazására törő akarat szolgálja: Brâncuși életművét olyan jelentéssel ruházza fel, amely valóban új korszakot hirdet.

Minthogy már nincs kiszolgáltatva a figuratív ábrázolás megszorításainak, a plasztikus tömeg fölfedezi a maga saját törvényeit, vagy inkább újrafölfedezi az örök törvényeket, amelyeket az ábrázolás szükségessége — vagy szokása — elrejtett. Ösztönösen, és egy rendszerhez igazodva, Brâncuși újra eljut az ősi alapelvekhez és — a meztelen tömbben — az elsődleges impulzushoz, a tiszta lendülethez. A tárgy belső és külső tere között megvalósítja a szintézist, de nem létesít illuzórikus kapcsolatokat közöttük, hanem a mű felületének a leegyszerűsítésével a belső mozgást összhangba hozza a külső áramlatokkal, amelyek aztán egy csodálatos ozmózis tisztaságában egyesülnek. Minden úgy történik, mintha Brâncuși csak úgy fogadná el az életet, hogy *kikülszöböl mindent, ami élő*, és csak a törékeny, bizonytalan, romlandó, elmúlásra ítélt elemektől megszabadult életet venné tudomásul. Ez a törekvés, azt hiszem, nagyon gyakori az absztrakt művészeknél, akik számára a naturalista figura, Brâncuși kifejezésével élve, *holttest*. Nem létezne igazi élet, tartós, örök élet csak azokban a formákban, amelyek — hogy a filozófusokhoz hasonlóan szóljunk — kimenekülnek a jelenségek világából, hogy az eszme világába jussanak, vagy — ahogy Goethe mondta — „minden, ami romlandó, csak szimbólum”. A *Faust*nak ez a mondata sok modern művész jelmondata lehetne, akik tu-

datosan vagy sem, ez oknál fogva lemondanak a figuratívról, amelyben még a törekenység, a mulandóság maradványait látják.

Brâncuși egészében zárt formája egyetlen, harmonikus, önmagával összehangolt tér megteremtéséhez vezet, s olyan érzékenység jellemzi, amely ugyanakkor az észet, az értelmet, a világegyetem ritmusaival összecsengést is sugározza. Így tehát Brâncuși a legabsztraktabb a szobrászok közül, a szó köznapi értelmében, és a legkevésbé absztrakt, ha a szó filozófiai jelentésére ügyelünk. Számára nincs igazi élet, tartós, örök élet, csak azokban a formákban, amelyek kiszabadulnak a jelenségek világából, hogy az eszme, az eszmék világába jussanak, a szó platonikus értelmében. „Az egyszerűség, mondta Brâncuși, a művészetben nem cél, de akaratlanul is az egyszerűhöz jutunk, amikor a dolgok valódi értelméhez közelítünk.“

Marcel Brion: A szobrászat új formákat és új tereket keres

Paradoxon, de félrevezető lenne sokáig lovagolni rajta, hogy Brâncuși a legmagányosabb volt kortársai között, Modiglianin kívül közelebbi kapcsolat csak Duchamp-hoz, Joyce-hoz, Eric Satie-hoz fűzte, látásmódja azonban szinte mindenkit befolyásolt. A szobrászok közül elsőként tépte el a köldökszínórt, mely a jelent a közvetlen múlttal összekötötte, s fiatalon kikövezte a modern plasztika fejlődésének egyik lehetséges útját; mégis megmaradt élete végéig román parasztnak, aminek született. Mint ember, mint művész elegendő volt önmagának; szellemi útját ugyanazzal a szóval jellemezhetjük, mint életformáját: természetes volt és egyszerű. Elzárkózása védekezés volt a világ közbeszólása ellen. Más művészek nem érdekelték, a kritikusokat, lelkendező író barátokat elhárította: „Nem vagyok zenebohóc, nincs szükségem propagandára.“ Az alkotás aszkézis volt számára, mint Mondrian számára is, azonosulás a világegyetem teremtetőszőnyegével, melyben felolvad, megsemmisül az én. Vésőhöz már az elengedtség állapotában nyúlt, „nem megcsinálni nehéz a dolgokat — mondta —, hanem olyan állapotba jutni, mely előkészíti a megcsinálásukra“.

A kő, a bronz csiszolt felszíne a szobrásznak a tökéletesség utáni vágyát tükrözi vissza. A márvány sima felületén futó érzet mintha a formában, ebben a zárt kis univerzumban élő áramlások, természeti erők útját mutatná, felszínnek és benső térnek a szobrászatban eddig ismeretlen harmóniáját. Művei annak a szellemi harcnak önéletrajzi fejezetei, amit a dúltság, a szétziláló ellentmondások ellen folytatott. Munkáiban egyesül a természeti vitalitás iránti érzék az aszketikus lényegkereséssel, mely a formában a létrehozó örök értelmet keresi, a jelenségben az ideát. A felület gyengédsége és finomsága, a forma örökkévaló mértéke volt Brâncuși ideálja, egyszerűbben: a mediterrán formszépség és a keleti-északi formaabsztrakció szintézise. Művésze — mondta Alvar Aalto — Kelet és Nyugat keresztvezési pontja. S ezért az egyszerűség, mely „nem célja ugyan a művészetnek — Brâncuși szerint —, de az ember akaratlanul is elérkezik ide, ha a dolgok igazi értelmét próbálja megközelíteni“.

Sík Csaba: A magányos törvényhozó